

Vén Zoltán kisgrafikai kiállítása elé*

A művészettörténet az 1960-as évektől megújuló hazai grafikusművészetet a „magyar grafika reneszánszának”, másutt aranykorának nevezi. Olyan alkotók fémjelzik ez a korszakot, mint pl. Kondor Béla, Csohány Kálmán, Szabó Vladimir, Reich Károly, Gácsi Mihály, Rékassy Csaba – az utóbbiakkal művésznünk több közös kiállításon is szerepelt, Rékassy emlékét idéző kisgrafikáját a tárlaton is megtekinthetjük. Ennek a többnyire a művészetpolitika által elismert vagy csak „túrt” kategóriába tar-

tozó művészek fiatalabb nemzedékének tagja Vén Zoltán. Az idősebbek között meg kell még említenünk – az ex libriseket is készítő – Gross Arnoldot és Kass Jánost. Kass Jánost az elmúlt évben éppen Vén Zoltán, mint a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének elnökségi tagja, javasolta az egyesület nagydíjára, s ő írta a laudációt is, amely megjelent a *Kisgrafika* 2008/2. számában. Nos, így találkozik össze ez a témaválasztásában, kifejezésmódjában, világképében is különböző két nemzedék, hogy szabadon bontakoztathassa ki a maga öntörvényű művészetét.

Vén Zoltán számára ez nem ment zökkenőmentesen. Tíz éve dolgozott a Pénzjegynyomdában, amikor Rékassy Csabával saját örömükre készített egy 620 Ft-os színes, rézmetszetű, szabályos bankjegyet, amelyen Rékassy az 1999-ben visszavont 500 Ft-oson látható Ady-portré helyén az ismeretlen költőt ábrázolta, amint éppen a garasait számolgatja, míg Vén Zoltán a másik oldalon azt, hogy egy akkurátusan berendezett vegykonyhában hogyan lehet az emberi ürülékből aranyat csinálni. A motívumok vitriolos gúnyval utaltak a Ft leértékelődésére, ráadásul a

metszetet ki is állították a Nádor Galériában, aminek eredményeként Vén Zoltánnak rövid úton távoznia kellett a Pénzjegynyomdából. Négy évig volt a Bábszínház műhelyvezetője, majd a Pénzjegynyomdában elsajátított ismereteit kamatoztatva (amelyek közé tartozik, hogy az ottani művésztársai biztatták az ex librisek készítésére) szabadúszóként sikerült megélhetést találnia. Napjainkban ő az, aki szinte egyedülállóként műveli a rézmetszés igen munkaigényes eljárását. Kiállításainak, a róla megjelent

publikációknak a felsorolása hosszabb időt venne igénybe, ezért csak azt említem meg, hogy a hazai és nemzetközi – elsősorban kisgrafikai, ex libris – kiállításokon, pályázatokon összesen 22 díjat nyert, kisgrafikai a washingtoni kongresszusi könyvtártól kezdve Japánig számos közgyűjteményben (legtöbb az Iparművészeti Múzeumban) megtalálhatóak. Az 1992-ben Prágában róla megjelent könyv 13 eredeti metszetét tartalmazza, 2004-ben háromnyelvű tanulmánykötet jelent meg munkásságáról. (Dr. Mezei Ottó – Szokolczay Lajos – Fehér Béla – Wehner Tibor: *Vén Zoltán*, 85 lap.)

A fonyódi közönség Vén Zoltán nagyobb méretű képgrafikáit az elmúlt esztendőben tekinthette meg a helyi múzeumban, dr. Géger Melinda művészettörténész megnyitóját az *Új Művészet* 2008/10. számában olvashatjuk, de tudósított róla dr. Soós Imre a *Kisgrafika* 2008/3. számában is. Vén Zoltán, aki – elsősorban határon túli gyűjtők részére – több mint félezer kisgrafikát készített, nemcsak a magyar grafikusművészet jó hírét népszerűsíti világszerte, hanem a magyarság sorskérdéseit, történelmi, kulturális hagyományait is megismerteti. A romániai falurombo-

lás ellen tiltakozó kisgrafikáját egy olaszországi pályázaton mutatták be, a grafikát és az annak kapcsán vele készült interjút egy helyi napilap közölte, a grafikából Amerikában plakát készült. De itt láthatjuk a kiállításon a reneszánsz éve alkalmából egy német gyűjtő részére metszett ex librisét, amely Mátyás királyunk pazar udvartartását jeleníti meg, amikor Galeotto Marzio talán éppen a királyról szóló könyvét nyújtja át az uralkodónak, amelynek címlapján – a művész diszkrét, ám utánozhatatlan humorát jelezve – *Ex libris Vén Zoltán* felirat olvasható, netalántán még azt a lehetőséget is felidézve, hogy az igazán méltó ajándék az ő ex libriseit tartalmazó kötet lehetne. Szanka Rózsa részére készített ex librisén Vörösmarty Mihály *Gondolatok a könyvtárban* című költeményének bizakodó, biztató sorai jelennek meg egy nyomtató hengerei közül kibújó lapon, ám a kép komor, sötét háttere, a leplek halmaza az „*Országok rongya! könyvtár a neved*” hangulatát teremti meg, nem beszélve arról – ha jól megfigyeljük, akkor láthatjuk –, hogy a leplek alól egy kéz nyúlik ki, majd felfedezzük – a mintegy végső elmúlást idéző – a hozzá tartozó testet is. Karinthy Frigyes portréján (ez is díjat nyert) az író ismert műtétére utalva, a koponyájában mindenféle szerkentyűk – köztük egy mozdony, utalva az *Utazás a koponyám körül* című regényre – jelennek meg. A híres holland grafikus Maurits Cornelis Escher sokféle mértani témát feldolgozott. Közismertek azok a metszetei, amelyeken több irányban is periodikus minták ismétlődnek. Ezekon pontosan egymáshoz illeszkedő témák töltik ki a képet, számos művét egyetlen alakzat tükörképéből szerkesztette. Vén Zoltán a *Sic Itur Ad Astra Herr Escher* című emléklapján ugyanez a kompozíciós eljárás köszön vissza. Egy zárt, geometriai alakzathoz különleges lények öltögetik a nyelvüket az űrben repdeső modern gépekre, az egyik feltehetően Escher mester portréja is feltűnik. Lázár Ervin hetvenedik születésnapjára készült kisgrafikáján – az író szellemes névadásaira utalva a metszeten Pázár Levin olvasható – Lázár írásainak jellegzetes hőseit jeleníti meg.

Néhány orvosi vonatkozású grafikát is láthatunk a kiállításon, bizonyára a tárlat háziasszonyának a foglalkozására is utalva. Készítésükre már a középkorban is vállalkoztak. Így 1509-ben id. Lucas Cranach Dietrich Block orvos számára

Wittenbergben fába metszette a feltehetően legelső orvosi témájú ex librist, amely Szent Kozmát és Szent Domjánt ábrázolja. Az orvosok védőszentjeit Vén Zoltán is egy gazdag kompozíción jeleníti meg, amelynek különböző, jóízű mozzanatait hosszabban kommentálhatnánk. Ehelyett inkább egy kevésbé ismert mitológiai alakot, Hyrieust, az urológia „nagyapját” ábrázoló metszetről szöveg néhány szót. Bár önmagában is figyelemre méltó a lenyűgözött birka bőre előtt álló figura, ám ahhoz hogy megértsük, tudnunk kell, hogy a legenda szerint akkor születhetett gyereke, ha a bőrre vazel: ezt a jelenetet figyelni ki a háttérben kukucskáló Zeus.

Vén Zoltán művészetének ez a sokoldalúsága, az egyéni értelmezésekre lehetőséget nyújtó, kifogyhatatlan fantáziája járul hozzá ahhoz, hogy grafikáinak szemlélése során mozgósítsa a képzelőerőnket, bennünk is elinduljon, megmozduljon valami.

Művészetének a legfőbb ihletői az egyetemes kultúra szellemi és tárgyiasult hagyományai. Munkáiban nem korlátozódik a figurális és tárgyi elemek átvételére, ezeket ízlése szerint módosítja, újabb motívumokkal gazdagítja. Így jön létre a sajátos Vén Zoltán-i humor, amely a szelíd iróniától a groteszk érintésén át a végzetes szarkazmusig ível. Jó példa erre az a metszete, amelyen a teremtő, természetesen kezében egy pohár borral, elnézően tekint a Bábel tornyát építők veszekedő hadára. Vagy a *Bolondok hajója* című, sokféle figurát, jellemrajzot minuciózus aprólékossággal megteremtő, kis mérete ellenére is monumentálisnak tűnő kompozíciója.

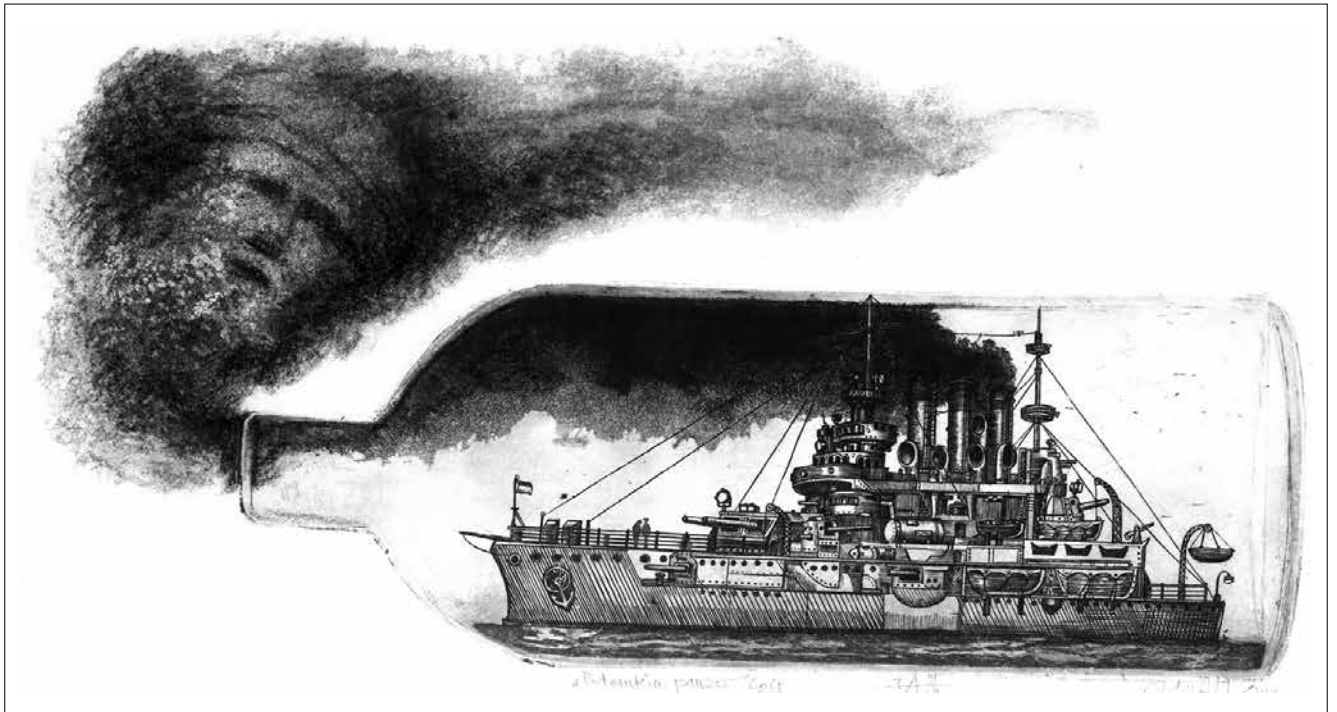
A kiállítás címe *Hex, szex, ex libris*, természetesen zömmel e tárgykörökhöz kapcsolódó grafikák kerülnek bemutatásra. A hex boszorkányt jelent (gondoljunk csak a hexensusszra, amit népiesen boszorkánylövésnek is neveznek). Tudjuk, a boszorkány a néphit szerint természetfeletti, démoni képességekkel rendelkezik, s az ördöggel, a sátánnal szövetkezve tör ellenünk. Vén Zoltán boszorkányos leleményességgel fogalmazza meg Remete Szent Antal megkísértéseit, Magdalai Szent Mária Magdolnát, aki a Biblia szerint „egészen” megszállott volt, mindenestül a démonok hatalmában állt, míg Jézus kiszabadította őt a gonosz hatalmából, és hét ördögöt űzött ki belőle. Külön kell szólnunk a Goethe és Bulga-

kov nyomán felidézett legnagyobb boszorkány-ünnep, a Walpurgis-éj ábrázolásairól. Mephisto hiába vezeti Faustot a varázslatokat keltő pokoli ünnepre, a bálon előtte megjelenő Margaréta árnya bűntudatot kelt benne, s az éj elmúltával a börtönbe siet, hogy megmentse őt. Bulgakov regényében a sátán (Woland) szellemidéző széánján, a regénybeli Walpurgis-éjen Margarita vállalja a háziasszony szerepét, azaz a lemeztenítendő próbatételt (ezt láthatjuk a metszeten), hogy hősiességével és tisztaságával megmentse szerelmét, a mestert. Mindez az önként vállalt áldozatnak, az újjászületésnek a jelképe is, hiszen – mint a regényben olvashatjuk – Margarita élete valójában megsemmisül, de új életre kel szeretett mesterével együtt. Vén Zoltán metszetei olyan szinten képesek reflektálni a művekre, hogy azok már a szöveggel konkuráló, önálló metaforikus ábrázolások. Nem a szöveg újraírására, hanem szinte annak nyomán újratereztetésére, értelmezésére vállalkozik. Metszetei a fantasztikum és realitás különös szötteiseivel, sejthető és nyilvánvaló utalásaival, gazdag jelentésrendszerével, mint korábban említettem, különös és sokféle értelmezési lehetőséget megteremtő alkotások. Ha tárgyukban különböznek is, következetesen épülnek egymásba, a váltakozó közlésmódot, szemléletmódot egyaránt tükrözve. Szent Antal megkísértései vagy az aranyborjú imádását ábrázoló kisgrafikai egyaránt a mi kísértetéseinket és az azokon való győzelmeink lehetőségeit idézik fel. Mária Magdolnát ábrázoló metszete is azt sugallja, hogy Jézus tanítása szerint a gonoszságért, a sötétségért nem lehet egyszerűen csak a Sátánt (jelképesen használva ezt a fogalmat) felelőssé tenni, az ember önmagának is felelősséggel tartozik tetteiért, bűneiért, ám van megbocsátás, ha ezekkel szembesülni tud. Vén Zoltán művészetének, hiába is nevezik olykor a „világ leghumorosabb alkotójának” (prof. Videm Stránsky), vagy „vigalmak dévaj krónikásának” (Szakolczay Lajos), ez az igazi titka, mondhatnánk, ezért egyetemes a világ minden táján.

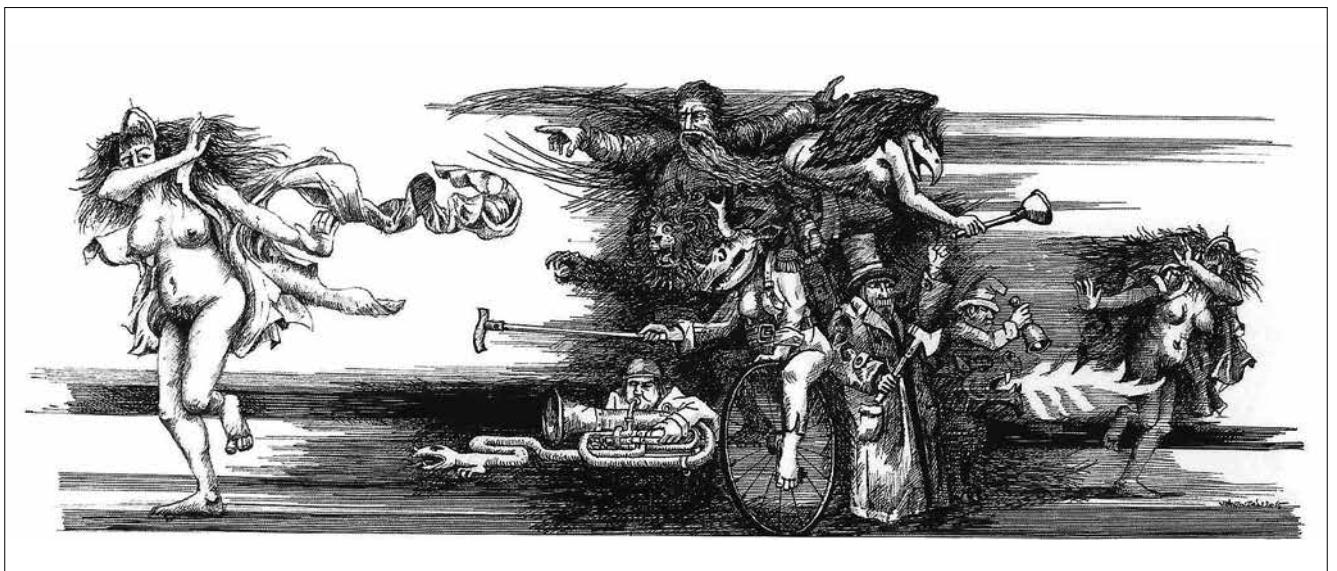
S végül a sex librisekről, amelyek persze szintén összefüggésben vannak megkísértettségünkkel. Hadd hivatkozzak két kiállítási katalógusra. Az első az 1991-ben az Árkád Galériában rendezett *Erotika a kortárs magyar grafikában* című tárlathoz készült. Bevezetőjéből kiderül,

hogy a megelőző 46 esztendőben nem rendeztek erotikus műveket bemutató tárlatot Magyarországon. A 46 kiállító művész közül éppen Vén Zoltán egyik, *Szextázis* című metszetének (ami a kiállításon is szerepel) a részletét közlik a címlapon. S ha valaki bármilyen módon szentségtörésnek érezné azon az angyalok meglepő módon történő ábrázolását, akkor el kell mondanom, hogy a metszet a híres barokk szobrász, Bernini Szent Terézt ábrázoló művének a parafázisa, sajátos átköltése. A szobrot, amelyen „a vallásos önkívület finom erotikával párosul”, egyébként Szent Teréz „megkísértetése”, másutt „elragadtatása”, később „extázisa” címmel tartják számon a művészettörténetben. Egy másik, 2000 szeptemberében a Képcsarnok Derkovits Galériájában rendezett *Szextember – Erotika a kortárs művészetben* című kiállítás meghívóján is az ő metszetét láthatjuk. A „Műteremlátogató” dáma egy lornyonnal a kezében tanulmányozza az ókori ábrázolások, szobrok alapján felidézett erotikus jeleneteket. Egy másik metszetén Évát a kígyó, azaz a Sátán nem az almával, hanem a test gyönyörével kísérti meg, jól árulkodik erről, hogy a kígyóként ábrázolt sárkányfogú lénynek merre fordul a farka... És folytathatnám a sort. Vén Zoltán erotikus lapjai, szex librisei, mint számos, itt most nem látható grafikája, groteszk és humoros, valamilyen „csak azért is”-kedv hozta létre őket, hiszen minden kissé komikus, ami furcsa és szokatlan. Márpedig az erotika, a szex – ha csak nem a pornográfiáról beszélünk – többnyire rejtett és titkolt, tehát meglepő és furcsa, ha a szemünk elé kerül. Különösen, ha olyan mértékben szembesülünk vele, mint *Az ideális férfi* című lapján. Vén Zoltán a szex librisein a humort, a mosolygást, a somolygást szimpatikussá melegíti úgy, hogy semmin sem nevetünk olyan jóindulattal, mint az erotikán. Az ő grafikáin az erotika olyan rendíthetetlen örökkévalóság, hogy kacagásunk hullámai ártatlanul csurognak le róla, mert minden egyéb feltételezés ellenére nála az erotikus humor a legártatlanabb és a legjobb indulatú.

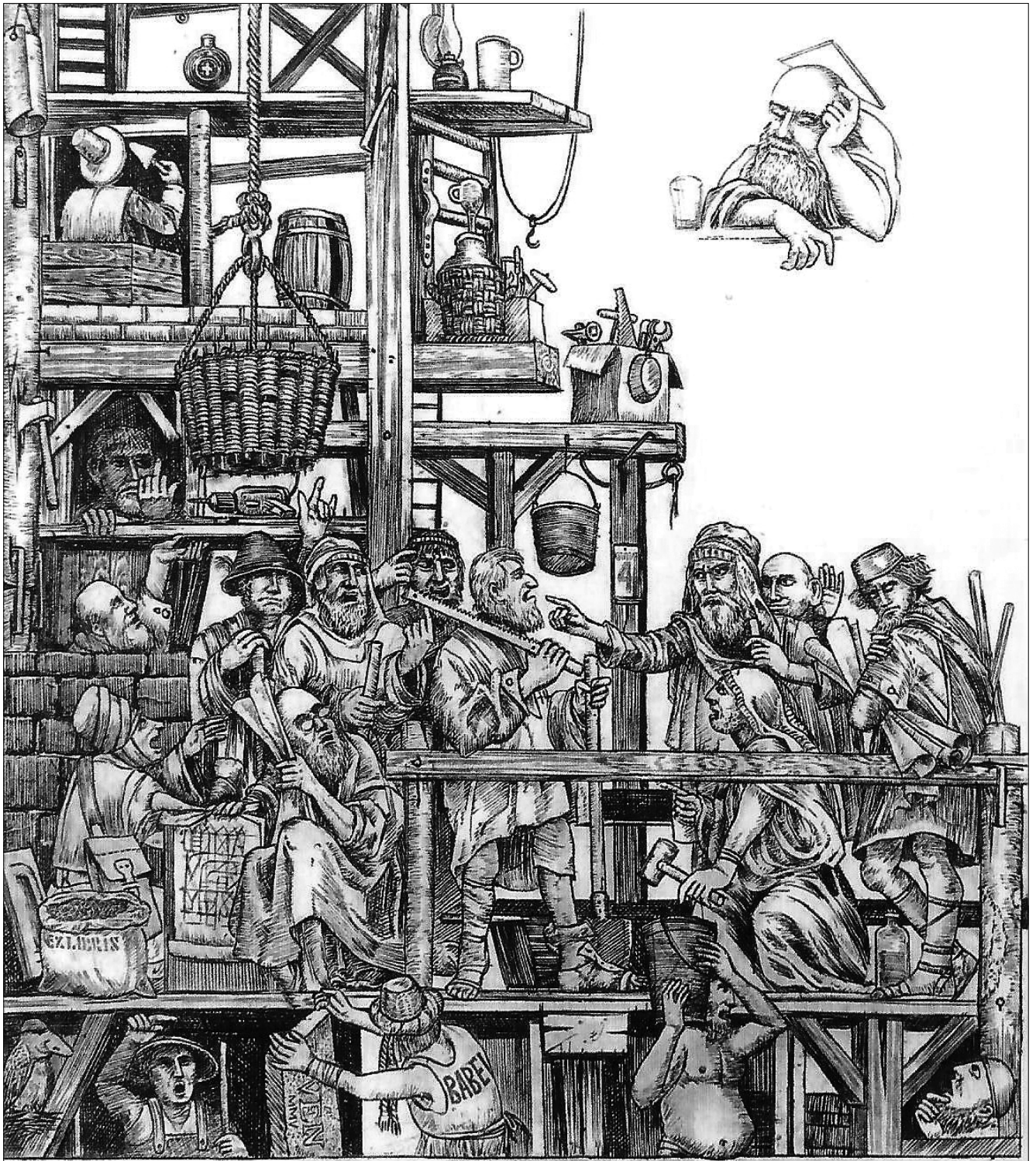
* *A Feng Shui Galériában, Kaposváron, 2009. május 29-én, dr. Fauszt Terézia főorvos asszony és Schultz Ferenc galériavezető köszöntője után elhangzott megnyitóbeszéd szerkesztett szövege.*

Patyomkin cirkáló

Skizofrénia

Bábel